

MOKGATLO WA NAHA WA PABALLO YA
AFRIKA BORWA

BUKANA YA DIBAKA TSA PABALLO

www.nacsa.org.za

South Sotho 1

Batho bao o ka ikopanyang le bona boemong ba Porofensi
NACSA

Eastern Cape

Tim de Jongh
045 808 4000
082 4614087
tim.dejongh@nacs.org.za

Free State

Duart Hugo
(051) 4004 829
duart.hugo@nacs.org.za

Gauteng Conservancy Association

Ivan Parkes
(016) 5902312
084 58902312
ivan.parkes@nacs.org.za
www.conservancies.org

KwaZulu Natal Conservancy Association

Jean Lindsay
(031) 705-5448
082-550-4427
jean.lindsay@nacs.org.za

Limpopo Conservancy Association

Mark Howitt
(015) 491 4314
082 496 1800
mark.howitt@nacs.org.za

Mpumalanga Conservancy Association

Rob Vollet
(013) 747 2273
rob.vollet@nacs.org.za

North west

Hugh Roberts
(014) 577 1498
hugh.roberts@nacs.org.za

Northern Cape

Dr Vicky Ahlmann
082 446 0548
vicky.ahlman@nacs.org.za

Western Cape

Chris Martens
082 496 3445
chris.martens@nacs.org.za

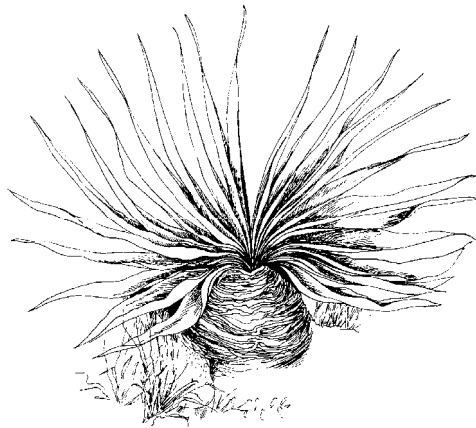
Postal Address

NACSA
PO Box 1552
Walkerville 1876
Gauteng
E Mail nacs@nacs.org.za

Bakeng sa dintlha tse feletseng le ho
fumana Manuale wa tlhahisoleding
sheba ho

www.conservancies.org

Phatlalatso ena e lefelletswe ke Lefapha la tsa Temo la Gauteng, la Paballo ya Tiko-
loho.

MOKGATLO WA DIBAKA TSA PABALLO YA NAHA YA AFRIKA BORWA. (NACSA) [MPNA]

Mokgatlo wa paballo ya Naha wa Afrika Borwa o ne o thehwe ka Phato 2003 bakeng sa ho ntlafatsa maikutlo le kgokahanyo ya mekgatlo ya selehae le ya dinaha tsa ka ntle ka maikemisetso a tshwanang. Botho ba wona bo na le ditho tse pedi tsa kemedi ho tswa ho mekgatlo ya dibaka tsa paballo ya porofensi le ditho tse kgethilweng jwalo ka ha ho hlokeha (Hofihlela diporofensi tsohle di theha mekgatlo ya tsona ya paballo ya porofensi, e tla sebetsa tlasa NACSA ha nakwana.

Sepheo:

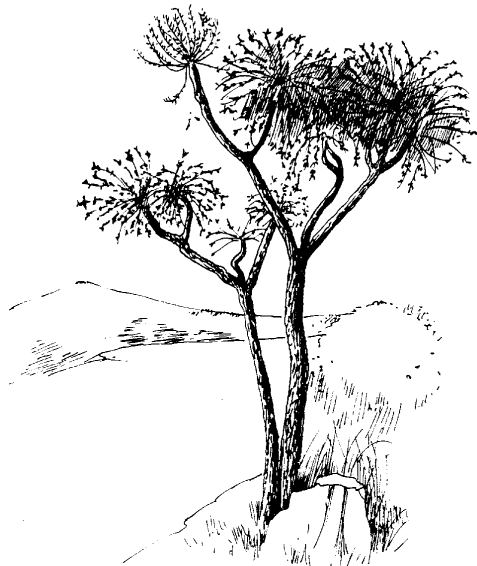
Ho ntlafatsa boemedi ho dihlahiswa tsa tlhaho boemong ba setjhaba.

MAIKEMISETSE A NACSA KE A LATELANG:

- Ho thusa le ho tshehetsa mekgatlo ya porofensi bakeng sa ho fihlella maikemisetso a yona le ho fumana maikutlo a tsitsitseng.
- Ho eketsa, diphephetso le phapano bakeng sa tlhokomedio ha jwale ya mekgwa eo ho ka sebetsanwang le paballo mehleng ena.
- Ho ntlafatsa botle bo amanang le dibaka tsa paballo, ntshetsopele ya moruo le temo.
- Ho nnetefatsa molawana boemong ba porofensi le ba naha mabapi le kgothaletso ya setjhaba bakeng sa boithaopo ba dibaka tsa paballo ya naha.

SEPHEO SA MOKGATLO WA POROFENSI KE HO:

- Ho fumana tsebahalo le tshehetso ho tswa setjhabeng, dikgwebong le mmusong hore ho tle ho be le paballo ya dihlahiswa tsa tlhaho.
- Ho kenela matsholo le mekgatlo e meng ya paballo bakeng sa ho rarolla mathata a tiko-loho.
- Ho kgothaletsa kgolo le ho ba le seabo ha batho dibakeng tseo ba phelang ho tsona.
- Ho theha maqhama a matla, le lentswe le matla bakeng sa paballo ya diporofensi.
- ho kgothaletsa kaho ya dibaka tsa paballo metseng ya mahaeng, metseng ya ditoropo diporofensing.
- ho fana ka tshehetso le marangrang ho dibaka tsa paballo diporofensing le Afrika Borwa ka kakaretso ka ho abelana ditaba le disebediswa ka kopanelo le boikopanyo le NACSA.
- Ho phahamisa maikutlo a tlhokomediso ho ditho, badudi bao e seng ditho le setjhaba ka kakaretso mabapi le ho boloka dihlahiswa tsa tlhaho.

BUKANA YA DIBAKA TSA PABALLSELELEKELA

Sebaka sa Paballo sa pele se theilwe ka 1978 mane seterekeng sa Balgwa KwaZulu-Natal Midlands mme se ile sa hahwa ka ditho tsa boramapolasi ba selehae ka tshetso ya Boto ya dibaka tsa Natale. Sepheo se seholo e ne e le ho tshireletsa serapa sa paballo se tu-long ya mapolasing, ona e ne e le mohato wa pele wa ho tshireletsa sebaka sa tlhaho se ka ntle ho dibaka tse tshireleditsweng ka molao.

Ho tloha ka nako eo maikutlo a paballo ya naha a hola mme paballo e se e batla e fu-maneha diporofensing tsohle Afrika Borwa le dibakeng tse ding tsa Dikarolo tsa Sahara Afrika, ka mekgwa e mengata e fapaneng.

Sepeo sa bukatataiso ena ke ho o thusa ho:

- Utlwisisa hore paballo ke eng
- O ka qala paballo jwang
- O ka ntshetsa pele paballo jwang

SEBAKA SA PABALLO KE ENG?

Sebaka sa Paballo ke mokgatlo wa boithaopi o ngodisitsweng (ka tumellano ya ba ka sehloohong ba dibaka tsa dipaballo maemong a selehae), dipakeng tsa basebedisi ba naha/beng ba naha bao ka kopanelo ba lakatsang ho laola dihlahiswa tsa bona tsa tlhaho tikolohong e itseng ka mokgwa wa setswalle ntle le ho fetola maemo a tsebediso ya naha ya bona.

Sena se bolela hore sehlopha sa batho, beng ba mobu kapa borakgwebo ba nang le tha-hasello ya tikoloho ya bona kapa ba lakatsang ho e hlokomela, ba ka etsa sena ka boitha-opo ba ho ba karolo ya komiti e ngodisitsweng le boemedi ba paballo ba selehae. "Tsamaiso ya tikoloho ka Kopanelo" e bolela hore baboloki ba laola sebaka ho latela mela-wana e hlakileng ya tikoloho jwalo ka ha e hlalositswe ke ba ka sehloohong ba melao e fapaneng le maanong a paballo ya tlhaho a sebaka seo.

Ka ho ananela maikutlo ana a paballo, ba ka sehloohong ba tla ba teng ho fana ka dikeletso bakeng sa ho boloka paballo ya tikoloho.

Sebaka sa Paballo se lokela ho ba sebaka se seholo sa naha seo ho sona ho bolokilweng diphoofolo tse hlaha. Le ha e le hore ho na le dibaka tsa mahaeng tsa dipolokeho tse latetseng motjha ona, phapano e ka fumaneha haholo dibakeng tsa ditrope le dibakeng tsa diidaseteri. Ha ho melao e tlamang ya hore paballo e lokela ho ba e boholo bo bokae le hore e lokela ho ba kae. E ka nna ya ba sebakeng sa mahaeng, saditoropong, haufi le metsetoropo, boemakepe, sebakeng sa dikgwebo kapa kahara lekeishene. Dibaka tsa thuto le ditsing tsa matlo a hahilweng a kopane le tsona di ka ingodisetsa paballo tsena.

HOBANENG HO KA ETSWA MERALO YA SEBAKA SA PABALLO?

Ka bomadimabe ho ntse ho na le ba nahanag e ka "tlhaho" e matleng a dibaka tse tshireleditsweng feela le paballong ya tlhaho.

Maikutlo a nako e fetileng mabapi le paballo a ile a tsepamiswa paballong ya diphoofolo kapa dimela tse fumanwang dirapeng tsa temo ho potoloha le lefatshe tse fumanwang ka palo e fokolang kapa tse ke keng tsa amahanngwa le mefuta e itseng.

Dimela le dipalesa tse kotsing hangata di fumanwa ka ntle ho dibaka tsa tshireleditsweng dibakeng tse poraefete tsa beng ba tsona.

O ka nna wa se ke wa ba le “tse hlano tse kgolo” moo o dulang teng empa ho na le dimela tse ngata le diphoofotswana tse nyane tse ka fumanwang dibakeng tse re potapotileng dibakeng tse ngata tsa bodulo tseo ho ka bang molemo ho di tshireletsa. Ka ntshetsopele e hlokang boikarabelo le tshilafatso e matla dibakeng tsa indaseteri, ho bohlokwa hore bohle re thuse ka paballo ya thepa ya tlhaho le tikoloho ya rona ya tlhaho hore di dule di le maemong a matle nakong e tlang.

MEHLALA E MENG YA KA MOO SEBAKA SA PABALLO SE KA ETSANG PHAPANG BAKENG SA HO TSHIRELETSA TIKOLOHO YA RONA.

- Ho hlokomela tshilafatso ya dinoka le mahloko a ka bakwang ke yona.
- Ho thusa ba ka sehloohong ho ka ba leihlo la bona le ho tlaleha ho bona mabapi le diketso tse sa lokang tse seng molaong tsa ho tshela matlakala hohle, ho bolaya diphoofole kapa dimela ntle le tumello, ho ebola makgapetla a difate le kotulo e seng molaong ya dimela.
- Ho etsa nyehelo tsamaisong ya tekolo ya tikoloho.
- Matsholo a thuto le tlhokomediso.
- Tlhokomelo ya dibaka tsa matlakala.
- Seabo tsamaisong e mabapi le tikoloho.
- Ho tlaleha mekgwa e fosahetseng ya temo.
- Ho fedisa mokgwa wa ho bolaya dimela ka ho di motsula ka metso le bothata ba taolo ya temo.
- Matsholo a tshebediso hape ya dintho tse kileng tsa sebetsa le matsholo a phokotso.
- Tsebiso le tlhokomelo ya diphoofolo kapa dimela tse kotsing.
- Phokotso ya tshilafatso e bakwang ke diidaseteri.
- Matlafatso ya diporojeke tsa setjhaba ka ho fumana ditharollo tse ding dintlheng tse amanang le tsebo ya boitshwara ba diphoofolo kapa dimela mabapi le ditjhaba tse neng di qheletswe ka thoko bakeng sa ho fumana menyetla.

MEKGWA YA HO NTLAFATSA TIKOLOHO YA TLHAHO HO KGOThALETSA BOPHELO BA TLHAHO BA PELE DIBAKENG TSA RONA TSA METSETOROPO LE DIIDASETERING.

- Ho kgothaletsa ba bang ho lema meroho ya mefuta e fapaneng dijaleteng tsa bona le dibakeng tse ding tseo temo e laolwang.
- Ho kgothaletsa ba ka sehloohong ho etseng ditsela ho fedisa temo e etswang pela diporo le masimo e pela tsela mme ba leke ho etsa meedi le ho jala dimela tsa mefuta e fapaneng.
- Ho fokotsa moya o tjhefu, dibaka tse dulang di le mongobo.
- Ho kgothaletsa setjhaba sa heno le lekgotla la selehae ho behella ka thoko dibaka tse ka sebetsang e le dibaka tsa boikgathollo kapa tsa temo ho nnetefatsa hore diphoofolo di na le sebaka se bulehileng moo di ka thalang teng.
- Ho qoba ho kampela ka terata ho potoloha dinoka.
- Ho boloka dibaka tseo e leng mekgwabo ka tlhaho

NA SEBAKA SA PABALLO SE NA LE “LETSHWAO” LA MOLAO?

Tjhe, Le ha ho le jwalo ka lebaka la ho fokola ha basebeletsi le ho fokola ha disebediswa, ba ka sehloohong ho tsa polokeho ya tlhaho dibakeng tsa selehae ba ka fumana monyetla o moholo ho tswa ho wena ka ho dula o beile leihlo tikolohong ka maikemisetso a ho fokotsa botlokotsebe.

Etsa bonnete ba hore ditho tsa paballo di na le tsebo ya motheo ya paballo ya tlhaho porofensing, eo moofisiri ya ka sehloohong ho tsa paballo ya tlhaho a ka fanang ka yona. Dintlha tse kang ho tlosa dimela tse tlasa tshireletso, thekiso ya disebediswa tsa dimela tse fanang, tlhahiso ya dibaka tsa paballo ya diphoofolo le dimela le mekgwa e ka sebe-diswang bakeng sa ho pholosa bophelo bo tsietsing ha se dintho tse tsejwang ke “motho ya itsamaelang seterateng.”

Ho ka ba le maemo moo ditho tse itlammeng ho tsa paballo di ka sebetsang ka mokgwa o seng molaong ka dikello tse ba lahlehisang tsa hore ba na le matla a ho laola tikoloho.

MOKGWA WA HO QALA SEBAKA SA PABABALLO

Thaatha batho ba bangata ka moo ho ka kgonahalang ka teng sebakeng seo o dulang ho sona hore o tle o tsebe ho qala sebaka sa paballo. Kopano ya setjhaba ke ona mokgwa o motle wa ho thaatha batho bakeng sa morero ona. Nako eo ke nako e ntle ya ho ikopanya le moofisiri wa tsa paballo ya tlhaho ya ka thusang le ho o tshahetsa mosebetsing ona. Etsa bonnete ba hore o mo mema kopanong ya pele. Kopa mabitso a batho ba lakatsang ho sebetsa e le komiti, mme e be o beha letsatsi le leng bakeng sa komiti e ntjha hore e kopane le ho buisana ka ho ngola molaotheo, ho etsa moralo wa matsatsi a dikopano, ho nahana ka diporojeke le lebitso la sebaka sa paballo.

Hang feela ha sebaka sa paballo se na le molaotheo, etsa bonnete ba hore le fana ka molaotheo ho moofisiri wa dibaka tsa paballo e le hore mokgatlo wa lona o tle o ngodiswe ka molao. **HOPOLA HORE HA LE SA NGODISWA, HA LE E SO BE MOKGATLO WA NNETE WA PABALLO BA KA SEHLOOHONG BA KE KE BA LE NKA LE LE MOKGATLO O TENG.**

Ho ke ke ha etsahala ka mehla hore moofisiri wa lona a be teng dikopanong tsa lona tsa kgwedi le kgwedi, etsang bonnete ba hore o fumana dikhophi tsa metsotso ya kopano le hore o mengwa dikopanong tsohle tsa kakaretso tsa selemo.

Ha le eso ka le e ba le botsitso, ho bohlokwa ho ba le tjhelete ya botho. Ka ho bontsha palo ya batho ba seng ba lefile nakong ya dipuisano le ba ka sehloohong, le boela le kenya “matla a itseng a tumellano ntlhakemong ya lona. Ditjhelete di a hloka hahala bakeng sa ho lefella ditjeho tsa ngodiso tse kang ho posa mangolo, pampiri, difekese le difounu. Le ka boela la hloka tjhelete bakeng sa diporojeke, tse ka etswang ka mokgwa wa ho bokella tjhelete kapa diphehiso tse tswang mekgatlong e meng.

MOKGATLO WA PABALLO O NGODISWA JWANG.

Ho bonolo hobane le ka romela feela molaotheo o saennweng, metsotso ya kopano ya pele le leqephe la sebaka sa paballo ho moofisiri wa dibaka tsa paballo. Diporofensi tse ding di ka nna tsa se ke tsa sebedisa leqephe la dintlha, ka ho romela tse latelang:

Lebitso la mokgatlo wa paballo

Lebitso le dinomoro tsa boikopanyo le mongodi wa sebaka sa paballo (kapa ho e mong feela eo mangolo a lona a ka romelwang ho yena.

Sebaka le tulo eo sebaka sa lona sa paballo se fellang teng (mona ho ka sebediswa mmapa o bonsthang meedi hantle).

Dintlha tse mabapi le difika tsa naha, diphoofolo kapa dimela tseo ebang di kotsing.

Hang feela ha ba ka sehloohong ba porofensi ba se ba nnetefaditse dintlha tsena mokgatlo wa lona o tla fuwa setifikeiti.

MOLAOtheo WA LONA

Ho le thusa ho etsa moralo wa molaotheo re tlamahantse lengolo lena le khophi ya molaotheo wa nako e fetileng. Le ka nna la lokisa yona eo hore e dumellane le ditlhoko tsa lona, la iketsetsa molaotheo o mong kapa la bolela molaotheo wa lona ka molomo, la tlatša dintlha tse lokelang tse amanang le lona.

DIKOPANO TSA KAKARETso TSA SELEMO

Sepheo se seholo sa ho tshwara dikopano tsa selemo, ke ho kgetha batsamaisi ba ofisi le ho shebana le tokisobotjha ya molaotheo wa lona, haeba ho hlokeha. Dikopano tsa lona tsa selemo ha di a tlameha ho ba telele mme ho tlwaelehile hore le ka di kopanya le dikopano tse ding tse akaretsang tseo ho tsona ho buuwang ditaba tsa tikoloho. Ho bua taba ena phatlalatsa ho fana ka monyetla oo o ka hlahisang phephetso e jwalo ho ditho tse batlang ho kenela mokgatlo wa mofuta ona.

Tsebiso ya kopano ya kakaretso ya selemo e lokela ho romelwa ho ditho tsa dikomiti kaofela (hangata e ka ba matsatsi a 14 kapa ka moo ho hlalositsweng kateng molaotheong) mme e romelwe kapa e kengwe lesedinyaneng la setjhaba le bapatsang ketsahalo ena, sena se tla o thusa ho fihlella setjhaba ka kakaretso sebakeng seo o dulang ho sona. Ona ke mohlala o dumelehang wa lenanetsebiso la kopano e nngwe le e nngwe ya kakaretso ya selemo:

- Kamohelo
- Tlaleho ka modulasetulo
- Tlaleho ka motshwaramatlotlo
- Kgetho ya ditho tsa tsamaiso
- Puisano e akaretsang

MOLAO THEO WA

SEBAKA SA PABALLO

(O theilweng ka la

1.LEBITSO, KENELO LE SEBAKA SEO O THEILWENG HO SONA.

2.MAIKEMISETSO

- a) Ho hotetsa thahasello le ho ba le seabo hwa beng ba mobu ho boloka diphoofolo le mela tsa tlhaho le ho ka tshireletsa tikoloho sebakeng seo.
- b) Tshireletso,taolo le ntlafatso ya tikoloho.
- c) Ho ntlafatsa maemo a tshireletso.
- d) Tsireletseho ya dintho tsa tlhaho le dihlahiswa tsa matsoho ka hare ho ntshetsopele ya mesebetsi.
- e) Ho hlokomela ntshetsopele ya sebaka se beilweng leihlo tulong eo, haeba ho hokeha, ho sitiseha ho itseng ha Polokeho ebang ho le teng.

3. BOTHO

- a) Mokgatlo wa paballo o tla ba le ditho tse lefuwang (tseo hamorao di ka bitswang "Ditho").
- b) Botho bo tla bulelwa batho bohle e ka ba motho ya dulang kapa a sebetsa sebakeng seo.
- c) Ditho tsa mokgatlo wa Polokeho di tla kenyeletsa Ditho tsa boithaopo, Ditho tse phelang,Ditho feela, Ditho tse nyenyane, Ditho tsa tshebetsommoho le Ditho tsa lelapa.
- d) Kopo ya ho ba setho e lokela ho etswa ka ho ngolwa.
- e) Nyehelo ya diabo tsa mokgatlo e lokela ho tsebiswa nakong ya Kopano ya Kakaretso ya selemo, eo ha setho se e lefile ebang e tla ba setho se tletseng.
- f) Botho bo tla hlakolwa kapa bo fediswe ka mora hore ho etswe tsebiso ka ho ngola ebang e le setho kapa mokgatlo.

4.TSAMAI SO

- (a) Tsamaiso ya mokgatlo wa paballo e tla etswa ke komiti ya diofisisri tse kgethilweng, ba tlang ho beha meja fatshe ka mora selemo Kopanong ya kakaretso ya selemo, empa ba ka nna ba kgethwa hape.
- (b) Baofisiri ba Mokhgatlo wa paballo e tla ba Modulasetulo,Motlatsamodulasetulo, Mongodi, Motshwaramatlotlo le ditho tse ding tsa Komiti tse kgethilweng.
- (c) Komiti e tla etsa melao jwalo ka ha e hlokeha bakeng sa tsamaiso e nepahetseng ya Paballo.

5.DITJHELETE

- a) Selemo sa ditjhelete sa mokgatlo wa Paballo se tla fela ka la 28 Hlakola selemo le selemo.
- b) Motshwaramatlotlo o tla boloka ditjhelete kaofela Bankeng e ananetsweng ka molao wa dibanka. Ho ntshuwa ha tjhelete ho tla etswa ke ditho tseo ditshaeno tsa bona di dumelletsweng.

- (c) Diakhaonte tsa Mokgatlo di tla hlahiswa bakeng sa ho ananelwa kopanong e nngwe le e nngwe ya kakaretso ya selemo.

6. DIKOPANO

- (a) Dikopano tsa Kakaretso tsa Selemo:
- i. Dikopano tsa kakaretso tsa selemo di tla tshwarwa selemo le selemo, e seng ka morao ho matsatsi a 30 ka mora ho fela ha selemo sa ditjhelete.
 - ii. Ditho di tla fuwa matstsi a 14 a tsebiso ya kopano, ha mmoho le tsebiso ya lenanet-sebiso la dintlha tseo ho tla buisanwa ka tsona.
 - iii. Mosebetsi wa Dikopano tsa Kakaretso tsa Selemo e tla ba:
Ho fumana tlaleho ho Modulasetulo
Ho fumana tlaleho ya tjhelete ya selemo;
Ho fumana dintlha tse ding tse mabapi le tsamaiso le
Mosebetsi wa balaodi ba mokgatlo.
 - iv. Hore kopano e be teng ho lokela ho ba le(kharamo) ditho tse ka etsang diperesente tse 40%.
- (b) Kopano ya Kakaretso ya tshohanyetso
- (i) Kopano ya Kakaretso ya tshohanyetso e ka bitswa ke Komiti kapa ka ho fumana kopo e ngotsweng e bileng e saennweng ke ditho tse seng ka tlase ho 20%.
 - (ii) Ditho di tla tsebiswa matsatsi a 14 pele ho kopano, mme di tla eletswa ka matla ka lenanetsebiso le sepheo sa kopano.
 - (iii) Kharamo e tla ba ditho tsohle tse teng.
- (c) Dikopano tsa Komiti:
- (i) Dikopano tsa Komiti di tla tshwarwa ha ho hlokeha.
 - (ii) Ditho di tla tsebiswa ka kopano matsatsi a 14 pele ho kopano.
- (d) Ho vouta
- (i) Ke ditho tse lefileng botho feela tse tla vouta.
 - (ii) Kopanong e nngwe le e nngwe Modulasetulo o tla ba le tokelo ya ho vouta ka mokgwa wa ho phahamisa letsoho kapa ka mokgwa wa ho ngola.
- (e) Ho qhala kopano
Maemong ao ditho di sa fihleng ho kharamo e boletsweng kopanong e itseng, kopano eo e tla qhalwa nako e ka etsang matsatsi a 7. Palo ya ditho tse teng kopanong e latelang eo e lokela ho etsa kharamo e leng palo e lebeleletsweng.
- (f) Ditlhahiso
Setho, se lakatsang ho lokisa ho hong ho mabapi le molaotheo, se lokela ho fana ka tsebiso e ngotsweng ho Mongodi nako ya kgwedi pele ho Kopano e ikgethang ya Kakaretso.

7. DITHAROLLO

Maemong a ditharollo tsa Mokgatlo, thepa ya ona le ditjhelete di tla abuwa jwalo ka ha ho ne ho hlophisitswe Kopanong e ikgethang ya Kakaretso.

8. KANANELO

Molaotheo o ka hodimo o ananetswe Kopanong e Ikgethang ya Kakaretso e neng e tshwerwe ka la:

.....

Letsatsi

.....

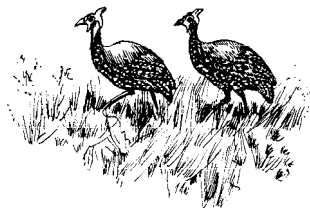
Modulasetulo

MOHLALA WA MORALO WA TSAMAIISO

Mokgatlo wa paballo Selemo

Sepheo	Ketsahalo	Matsapa	Boikarabelo/Nako
Tlhabollo	Mekgwabo	Ho etsa moralo	Komiti
	Methakala/ kgohole ho ya mobu	Ho etsa moralo	
	Thajana	Ho etsa moralo	Komiti
	Dibaka tsa hisitori	Tsebiso	
Diporojeke	Ho tloswa ha di- eliene	Tsebiso	
	Matsholo a tlhwekiso		
	Ho jala botala		
Setsi sa Tikoloho	Laeborari		
	Dimmapa		
	Dibuka		
			Ditho
Pokello ya tjhelete	Diketsahalo	Komiti ke yona e hlo- phisang	
	Ntlwana ya thekiso mmara- keng o bulehileng	E boletswe lengol- waneng la ditaba	Ntlwana ya thekisetso moo ho rekiswang nako ya kotara: Komiti le ditho tsohle.
	Botho		
	Tshebediso hape ya dintho tse seng di kile tsa sebetsa	Pokello ya pam- piri, makotikoti bakeng sa thekiso	Ditho tsohle
Papatso le ho pepesa	Tsa kante	Tokiso ya diphuthel- wana tsa dintlha	
	Diphutjelwana tsa Dimmapa	Ho rala mmapa	
	Metsamao	Komiti ho etsa qeto ya dibaka	
	Ntlafatso ya Web- saete	Kopanya diketsahalo tsohle	

Sepheo	Ketshalo	Matsapa	Boikarabelo/ Nako
Boitsebiso	A. Boto ya letshwao		
	B .Lengolwana la ditaba la kotara	Ditho tsa Komiti di lokela ho fana ka atikele eo ba e fuweng	
	C. Dikarete tsa botho	Tse porintilweng tsa etswa ka polasitiki	
	D. Dibetjhe/Ditikara tsa dibambara	Fumana dikhoutu[moetso]	Komiti
	E. Letshwao bakeng sa setho ka seng	Fumana dikhoutu[moetso]	Komiti
Thaotho ya ditho tse ntjha	Tshireletso ya ditho tse teng	Ketelo ya Modulasetulo ho ditho tsohle.Lengolo la ho amohela ditho tse ntjha.	
	Tsebo/Badudi	Badudi ba lokelang ho kgethwa	
	Botho ba boithaopo		
	Sehlopha se senyane sa tikoloho	Mmapa wa sebaka o arotsweng mahareng a Ditho tsa Komiti bakeng sa ho tha-otha. Ditho tse teng le tsona di a thusa.	Ditho tsa Komiti Kotara ya ple
	Tse ding		
Diporojeke tse ding			

DITEMOSO TSE AKARETSANG TSA KGOTHALETSO

Boikitlaetso ba ditho tsa lona bo bohlokwa ho nnetefatsa hore okgatlo wa lona o fihlella maikemisetso a ona.. Ditemoso ke tsena ho nnetefatsa kgothaletso.

1.HO THEHA DIKGOKAHANO

Bongata ba rona re na le difounu,difekese kapa di-emaile.Ha o a lokela ho emela kopano ya komiti hore o tle o kgone ho buisana le ditho tse ding. Buisanang le ba bang. Haeba o na le bothata ka mesebetsi ya mokgatlo wa lona kapa o hloka dintlha tse itseng,bua le ditho tse ding kapa ditho tsa mokgatlo o pela hao o ka bang le dikeletso tse ntle tseo a ka fanang ka tsona.

Haeba ho na le mekgatlo e meng pela sebaka seo o dulang ho sona, e ka ba maikutlo a matle ho ikopanya le bona hore le ka sebetsa ka kopanelo. Sena e ka ba ka mokgwa wa ho bopa mokgatlo wa selehae wa dibaka tsa paballo dibakeng tse mabapi le wena le tshware dikopano nako le nako tse le dumellang ho tsebana le ho abelana ditaba le maikutlo.

2. POKELLO YA DITABA

Ka mehla dula o fadimehile mabapi le ditaba tse ntjha tse mabapi le paballo ya tlhaho le ditaba tse amang le tikoloho, kapa ketsahalo e itseng ya selehae e ka bang le tshwaetso mokgatlong wa lona kapa paballo ya tikoloho ya lona. Tsebo ke matla!

3. ITAHLELE KA SETOTSWANA

Ho na le mekgatlo e meng e mengata ya tikoloho lefatshe ka bophara e tshwarang matsholo a tlhokomediso,diseminara le boitjhoriso. Dikolo tse tikolohong e itseng di ka nna tsa ba le mekgatlo ya tikoloho le mekgwa e meng ya paballo e ka nna ya ba le diketsahalo tse itseng. Ka ho nka karolo diketsahalang tsena ho o fetola motho wa bohlokwa setjhabeng, motho ya kelello e batsi, motho ya nang le kelohlolo ya tikoloho. Ho boetse ho bohlokwa bakeng sa ho fumana ditaba le ho kopana le ba bang ba ka kgonang ho thusa kapa ho fana ka keletso maamong a polokeho.

Dintshetsopele tse ntjha seterekeng sa heno e ka nna ya ba di ntse di tswela pele ka mokgwa wa tshebediso ya Tekolo ya Tswaetso ya Tikoloho. Ho bohlokwa hore ditho tsa mokgatlo wa lona di kenye letsoho diketsahalang tse kang tsena. Bohle ba kang bat-samaisi ba mokgatlo le ba ikarabellang bakeng sa ntshetsopele ba lokela ho tseba hore na'hona ho ka etsahala jwang? " Potso e napahetseng ke ya hore O ka etsa jwang hore ho etsahale?

4.BOTHO

Kamehla sebetsa ka ditho tse ngodisitsweng. Bongata ba ditho ke bona bo tla etsa hore lentswe la hao le utlwahale setjhabeng.

se ke wa nyahama ha tsamaiso e ba lenama. Haeba o na le ditho tse nyane jwale o ka tsepemisa maikutlo bathong bao o nang le bona. Haeba diporojeke tseo mokgatlo wa lona o di nkileng di atleha mme di phatlaladitswe jwale batho ba tla qala ba be le thahasello mokgatlong wa lona.

5.FUMANA “SEKOTWANA SE SEHOLO”

Etsa seo matla ao o nang le ona a dumellang hore o ka se etsa mme hanyane o nne o iphe matla ka hara mokgatlo wa lona. Porojeke e le nngwe e nyane ha e ntse e hola e fumana katleho e sa fumanweng ke diporojeke tse ngata tse sa atleheng ka lebaka la tsamaiso ya tsona e fosahetseng.

6 TEKOLO

Ho boetse ho bohlokwa dikgweding tse mmalwa ho behella ka thoko e nngwe ya dikopano tsa lona bakeng sa ho lekola tswelopele ya mokgatlo wa lona kapa ho hloka katleho hwa ona. Sena se thusa ditho ho tsepamisa maikutlo maikemisetso a mokgatlo. Mokgwa o motle wa ho etsa hona ke ka mokgwa wa tshekatsheko wa SWOT. Ba bang e ka nna ya ba ba se ba ntse ba tseba mokgwa ona wa tekolo, oo hangata o sebediswang tikolohong e kopanentsweng ho lekola tswelopele. Lentswe lena SWOT [MBMD] ke akronimi bakeng sa matla, bofokodi,menyetla le ditshita.

7.TSEBAHATSO

Ho bohlokwa hore ba bang ba bona mosebetsi oo mokgatlo o o etsang setjhabeng sa lona ka mabaka ana:

- O thusa bakeng sa ho ntlafatsa maikutlo ha porojeke ya lona e ntse e ananelwa.
- O thusa bakeng sa papatso ya boteng ba lona setjhabeng ka kakaretso.
- O thusa bakeng sa ho qobella tlhokomediso ya dintlha tse amanang le tikoloho.Ena ke mekgwa e meng eo ka yona le ka fumanang molemo wa ho tsebahala ha mokgatlo wa lona ka yona.
- Haeba le le lehlohonolo ho ba le lesedinyana la setjhaba motseng wa lona kapa mofuta ofe feela wa papatso ya lesedinyana, fumanang baqolotsi ba ditaba ho nka ditshwantsho tsa mokgatlo wa lona mosebetsing le di phatlalatse lesedinyaneng hore lona maikemisetso a lona ke afe.
- Behang diboto tsa matshwao pela porojeke ya lona e nang le tse hapang leihlo tse kang “Mokgatlo tsebetso”
- Hlophisang baahi ba setjhaba tlasa mokgatlo wa lona. Ho ka ba le tse ngata tse molemo,tseo ba ka thusang ka tsona hore le tsebahale mme le pokello ya ditjhelete e ka ba bonolo haeba ho batleha tjhelete bakeng sa diporojeke.
- Hlomang le dikarete tsa botho le dintlha tse feletseng ditafoleing moo le leng teng dikhefing kapa disuphamaketeng, haeba di le teng motseng wa lona.

MOKGWA O NEPAHETSENG WA HO TSAMAISA DIKOPANO

E se e le ntho e tlwaelehileng ya hore dikopano tsa komiti ya mokgatlo ke tsona tse senyang nako e ngata ya mokgatlo. Le ha ho le jwalo, ha dikopano di tshwarwa ka mokgwa o nepahetseng, kopano ke ntho ya bohlokwa wa ho kopanya ditho le ho fumana ditaba. Mathata a mangata ao ho kopanwang le ona mekgatlong e seng e nyahame a ka amahanngwa le ho hloka tsepamiso ho nepahetseng ha nakong ya dikopano.

Tsena ke ditataiso tsa bohlokwa bakeng sa ho fumana molemo kopanang ya lona.

1. Bolokang nako e behilweng. Dikopano tse telele di senya tsepamiso ya maikutlo a ditho mme le ka nna la fumana ditho di se na thahasello dikopanong tse ding.
2. Etsang moralo wa dintlhakgolo mme le sebetse ka ona. Etsang bonnete ba hore motho e mong le e mong ya tlileng kopanong o fumana khophi ya lenanetsamaiso e le hore ba tle ba tsebe ho hlophisa ditlahiso tseo ba batlang ho di etsa le dintlha tseo ba batlang ho di lokisa e sa le pele.
3. Nakong ya dipuisano tsa dintlha tsa lenanetsamaiso etsang bonnete ba hore sebui se tsepamisa maikutlo dintlheng tse hlahang lenanetsamaising ha se hlahlathele.
4. Sebui ka seng se bue ho lekana nako eo se e fuweng.
5. Ntlha e nngwe le e nngwe e sebetse ka ho hlaka le ka nepahalo. Hlalosang hore ho tla etsahala jwang ka taba e itseng le hore ke mang ya tla e sala morao hore e phethwe.
6. Kamehla fanang ka letsatsi leo ketshahalo e nngwe le e nngwe e tla beng e phethilwe, nako, le sebaka bakeng sa kopano e latelang pele le ka tlolela puisanong e akaretsang ya ditaba tsa letsatsi leo. Ho se ho lemohuwe hore ho batho ba ratang ho tsamaya kopanong ka pele, ba etsa sena hobane lenanetsamaiso le ngotswe ditaba tse akaretsang.
7. Etsa kakaretso pheletsong ya kopano hore na kopanong e tlang ho tliho buuwa ka eng e le hore e mong le e mong a be le tsebo ya hore ho lebeletsweng ho tswa ho yena.
8. Etsang bonnete ba hore ho nkuwa metsotso ya kopano. Metsotso e lokela ho ba e nepahetseng e supang seo ho neng ho buuwa ka sona. Metsotso e lokela ho ba mekgutshwanyane hobane ha se hangata batho ba nang le nako ya ho bala ditaba tse telele.
9. Tsebisa ditho qalong ya kopano hore ka lebaka la tsebo eo re seng re na le yona le tla leka ho notla dipuisano ka hohle ka moo ho tla kgonahala ka teng. Le ha ho le jwalo hopolang hore ditho tseo le di etellang pele ke baithaopi, le hlokomele hore le se ke la be le se le ba laela haholo.

DINTLHA TSE AKARETSANG

Ka mehla le etse bonnete ba hore ho ba le puisano dipakeng tsa mokgatlo le mokgatlo wa paballo.

Le ha ho sa tlwaeleha, ho bohlokwa ho ba setho sa mokgatlo wa porofensi. Ba kgona ho eletsa le ho tataisa haeba ho na mathata. Ho boetse ho bohlokwa hore mantswe a rona a utlwahale boemong ba porofensi le boemong ba naha, haholo ha mmuso o etsa meralo e metjha ya maano le melawana e ka bang le molemo bakeng sa tikoloho ya rona. Bakeng sa dintlha tse feletseng hore le ka ikopanya jwang le mokgatlo wa porofensi kapa NACSA, le kopuwa ho sheba lenane la batho bao le ka buisanang le bona.

Bakeng sa ho fumana dikhophi tsa bukana ena ikopanye le :Ivan 0845902312 kapa Helen 0826572120.

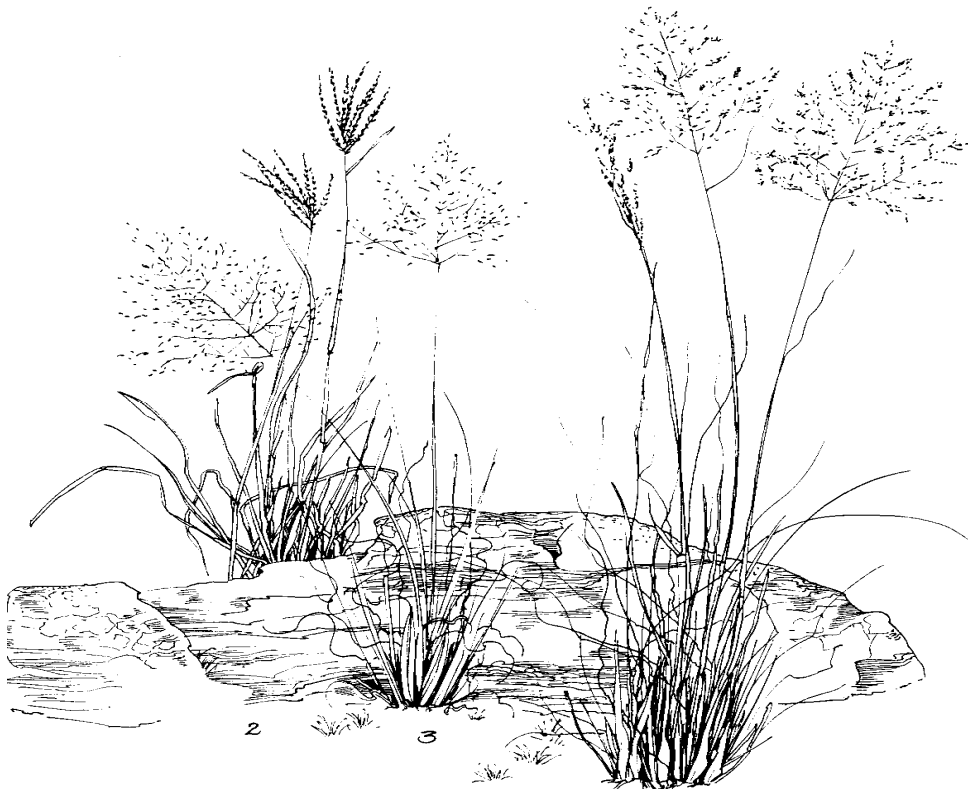
DITEBOHO

Trafford Petterson KZN conservacy Association bakeng sa ho hlophisa bukana ena.

Sanele Nkosi bakeng sa ho fetolela bukana ena puong ya Sezulu.

Mark Howitt Limpopo Conservacy Association bakeng sa ho fetolela bukana ena puong ya Seaforekanse.

Ntaoleng Sekere UNISA bakeng sa ho fetolela bukana ena puong ya Sesotho.

PABALLO E TSHEHETSWA KE

WESSA

WWF®

Endangered Wildlife Trust